MEDEA:

ANÀLISI COMPARATIU ENTRE LES OBRES D'**EURÍPIDES** I DE **CHRISTA WOLF**

Huc Gil Alsina

Curs: 2n Batxillerat B

Tutors: Oriol Febrer Vilaseca

i Àngel Martín

2021-2022

Declaració de no plagi

Com a autor del present treball de recerca, declaro que:

1. El treball que he realitzat no ha estat plagiat d'un altre d'existent i, en tot cas, s'han citat correctament les fonts consultades de manera que es respecta la propietat intel·lectual dels autors citats.
2. Dono autorització al Col·legi Sant Miquel per fer difusió del seu contingut en el seu àmbit educatiu. Per tant, no dono el meu consentiment perquè aquesta institució incorpori aquest treball en una base de dades d'accés obert.

Signat a Barcelona el 4 de setembre de 2021

RESUMEN

Eurípides sorprendió a la audiencia ateniense en el año 431 aC con su tragedia *Medea,* debido a una alteración de la tradición popular que impactó al público, convirtiéndo al personaje en una infanticida que pasaría a la historia por sus hórridos crímenes. Casi dos mil quinientos años más tarde, Christa Wolf publicó *Medea. Stimmen.*, una novela que tomaba como eje central el mismo mito, aunque esta presentaba una versión de los hechos y una protagonista contrarios a los de la tragedia clásica.

Este trabajo busca comparar de forma minuciosa las dos propuestas y analizar los elementos en que se parecen y aquellos en que difieren para llegar a comprender mejor las dos obras. A partir de este objetivo he comparado los personajes compartidos y divergentes de las dos adaptaciones, así como la forma en que los autores introducen el trasfondo del mito y desarrollan el argumento, y he contrapuesto la descripción y moralidad de ambas protagonistas. Como resultado de esta comparación he podido extraer que la novela de Wolf aprovecha la popularidad de la tragedia de Eurípides para sorprender al lector y ganar fuerza narrativa, y que, además, esconde una reflexión sobre la transgresión de los hechos verídicos, la manipulación de la verdad que efectúan aquellos que sostienen el poder y sobre la necesidad de una revisión histórica.

ABSTRACT

Euripides surprised the Athenian audience in 431 BC with his tragedy *Medea*, due to an alteration of the stablished tradition that shook the crowd, transforming the character into an infanticide who would go down in history for her heinous crimes. Almost two thousand five hundred years later, Christa Wolf published *Medea. Stimmen.*, a novel that focused on the same myth, although it presented a version of the events and a protagonist which were contrary to those of the classical tragedy.

This study intends to compare in depth the two approaches and to analyze the elements in which they are alike and those in which they differ in order to reach a better understanding of the two pieces. Following this approach, I have compared the shared and differing characters

featured in the two adaptations, as well as the way in which the authors introduce the background of the myth and develop the plot, and I have juxtaposed the description and morality of both protagonists. As a result of this comparison I have been able to conclude that Wolf's novel takes advantage of the popularity of Euripides' tragedy to surprise the reader and gain narrative momentum, whilst also making a commentary on the transgression of authentic events, the distortion of the truth by those in power, and the need for a historical re-examination.

Índex

1. Introducció al treball **6**

2. El mite: formació i evolució **8**

3. Autors, context històric i gènere literari **10**

3.1. Eurípides, l'Antiga Grècia 10

3.2. Christa Wolf i l'Alemanya del segle XX 12

3.3. La tragèdia grega 13

3.3.1. El Cor 15

4. Comparació de l'argument d'ambdues obres **16**

4.1. Rerefons mitològic a l'obra 16

4.1.1. Versió d'Eurípides 17

4.1.2. Versió de Christa Wolf comparada 18

4.2. Anàlisi dels personatges secundaris 20

4.3. Argument 24

4.3.1. Plantejament 26

4.3.2. Nus 28

4.3.3. Desenllaç 30

5. Comparació del personatge de Medea **36**

5.1. Introducció i descripció del personatge 36

5.2. Moralitat del personatge 39

5.2.1. La cruel Medea euripidea 39

5.2.2. La Medea innocent de Wolf 40

6. Conclusions del treball **41**

7. Bibliografia **42**

1. Introducció al treball

Medea. Un nom vetust que mil·lennis enrere turmentava els cors d'aquells nadons que gosaven insolentar-se contra els pares, i que inspirà les més grandioses adaptacions tràgiques - n'és exemple l'obra d'Eurípides - car hi ha pocs mites més infausts i calamitosos que el que ella protagonitza. Un personatge que des del seu remot origen encarnà la contumàcia femenina, i que ha estat sempre caracteritzada per la seva crueltat inhumana i els seus crims inefables. I que, amb el pas del temps, fou oblidat per la societat i només el recordaren aquelles persones cultes i els estudiosos del que és clàssic.

Un nom que vaig escoltar per primera vegada menys d'un any enrere, quan el mestre de grec va donar-nos a escollir entre tres grans tragèdies per llegir a Nadal: *Antígona*, *Èdip rei* i la *Medea* d'Eurípides, i jo vaig ser l'únic de triar un títol tan formidable. No me'n penedeixo d'aquesta tria; l'obra em meravellà. Em sorprengué l'actualitat de tot plegat, però concretament m'impactà la consciència que expressa l'autor de la discriminació de gènere en els monòlegs de la protagonista i, inevitablement per algú que no era coneixedor del mite, el colpidor argument en sí.

A l'hora de seleccionar el tema principal d'aquest treball, no vaig trigar gaire a decidir que desitjava que el focus d'aquest fos la funesta Medea, a causa de la proximitat entre la meva lectura i el període d'elecció de tema. Però, la primera qüestió important em va sorgir a l'hora de triar l'enfocament que voldria donar al treball. Vaig considerar diverses possibilitats que no em van acabar de satisfer, fins que finalment, i gràcies al meu tutor, vaig trobar la novel·la de Christa Wolf i vaig decidir fer-ne una comparació amb l'obra d'Eurípides.

Tot i que, a primer cop d'ull, fer una comparació entre dues obres literàries sembli una tasca fàcil, realment és una activitat força enrevessada que requereix tenir un objectiu clar i prendre diverses decisions clau. Una d'aquestes, i potser la més rellevant, va ser la selecció dels apartats que hauria de tractar al treball. L'índex inicial guarda poques semblances amb l'actual, ja que vaig acabar descartant alguns temes i afegint-ne d'altres, a mesura que m'endinsava en la feinada.

Una de les dificultats més grans que he encarat ha estat, sense cap dubte, haver d'idear maneres de comparar dues adaptacions, essent com són de gèneres literaris completament diferents. Això ho he trobat principalment a l'hora de confrontar tots dos arguments (punt 4.3), ja que, a causa del curt marc temporal intern de la tragèdia (un sol dia) en comparació al de la novel·la (al voltant d'unes setmanes), l'estructuració de l'apartat ha resultat laberíntica. Si triava organitzar la comparació de la manera més evident, dividint la tasca en plantejament, nus i desenllaç, la tasca esdevenia absurda, ja que els fets coincidents amb l'obra d'Eurípides només conformen la darrera part de la novel·la de Wolf. En canvi, si analitzava cada una de les dues obres per separat i, després, en feia la comparació, el punt acabava convertint-se en un parell de resums sense cap valor. Finalment, vaig decidir fer la comparació emprant la novel·la alemanya com a guia estructural. Malgrat tot, aquesta decisió també genera força problemes. Encara que ara l'objectiu de l'apartat sigui més clar i la qualitat de la informació i de les conclusions hagi augmentat, això és només a la secció del desenllaç. Els dos altres subapartats, la introducció i el desenvolupament, manquen de rellevància i d'essència acadèmica. Resulten una mena de resums del contingut, acompanyats d'algunes reflexions, necessaris per comprendre la darrera i més interessant part de la comparació. No obstant considero que és l'opció més adient en aquest treball.

L'altra gran problemàtica a la qual m'he enfrontat ha estat la definició del meu objectiu. La gran majoria de treballs de recerca parteixen d'una tesi fixada que dona forma i genera una finalitat: l'afirmació o negació d'aquesta. Atès que jo partia de la intenció de fer una comparació -sense tenir gaire clar volia dir realment això- aquest esquema no em servia. Aquest treball ha resultat una gran eina inesperada d'aprenentatge personal, ja que, més enllà dels coneixements teòrics que he pogut assimilar, m'ha obligat a aprendre a construir un objectiu alhora que avançava el procés de redacció. La percepció que tenia del treball ha canviat força durant la seva gestació i considero que això és un bon indici de creixement personal i acadèmic.

Buscant aquest objectiu vaig decidir erròniament -i esbiaixat pel meu entorn- enfocar el projecte des d'una visió utilitarista; i, en centrar-me a presentar una informació innovadora que donés ús i validés el treball de forma externa, vaig perdre la fam intel·lectual que em consumia inicialment i vaig caure en la mandra. No va ser fins un cop obligat a reprendre

aquesta tasca per la proximitat de l'entrega que vaig oblidar aquest trist enfocament per centrar-me en la comparació i vaig ser capaç de formular conclusions, que, tot i que potser no eren del tot pioneres, eren pròpies.

Introdueixo amb aquest text un projecte inicialment força ambiciós que ha anat minvant fins a convertir-se en el que ara és: un treball escolar que pretén només reflexionar al voltant d'un assumpte d'interès concret; i que, tot i ser força autoconclusiu, probablement suscita més preguntes de les que en respon.

2. El mite: formació i evolució

Gairebé totes les cultures arcaiques van emprar un mitjà comú per satisfer la curiositat que omplia els homes de dubtes sobre qüestions superiors al seu enteniment. El mite sorgeix de forma inevitable davant l'ésser humà, qui forja rondalles protagonitzades per deïtats i criatures fantàstiques. Aquestes no són més que personificacions d'aquells elements indesxifrables o d'origen misteriós que serveixen de resposta per tots els seus interrogants: l'oceà, el sol, i fins i tot la terra mateixa. És força probable que els creadors d'aquestes històries prenguessin inspiració de personatges i conflictes reals a l'hora de compondre els protagonistes i les grans disputes mitològiques. Per exemple, els grans viatges dels Argonautes són força coincidents amb l'expansionisme i colonialisme grec del S.VIII a.C.

El mite es transmet generacionalment, i com qualsevol altra informació que es llega de forma oral, amb el pas del temps i el tràmit entre persones les històries evolucionen i prenen forma. Els encarregats de transmetre aquestes històries i els responsables de les alteracions dels mites eren els cantors, coneguts en la Grècia arcaica com *áoιδοί* (de cantar, *áείδω*).[1] De resultes de l'intercanvi d'històries al llarg dels segles, les rondalles van acabar sent acomulades i sintetitzades; així es va generar el corpus mitològic grec.[2]

Més enllà de l'element religiós, la mitologia grega també complia una funció d'entreteniment. S'explicava en forma de cants, obres en vers de llarga extensió que els bards aprenien i recitaven. La mitologia grecoromana va ser el subjecte de gairebé totes les obres artístiques en el Mediterrani fins a l'aparició del cristianisme; i, tot i que va perdre importància respecte al teocentrisme durant l'Edat Mitjana, va retornar a mantenir l'hegemonia com inspiració i focus de l'art i la literatura amb el classicisme del Renaixement.

Per culpa de l'absència de fonts escrites, l'autoria d'aquestes contalles és desconeguda. Però, podem datar l'origen del mite de Medea (i els Argonautes) després de la caiguda de la cultura micènica, durant l'època fosca grega.[3] No obstant, observem les primeres referències escrites

[1] V. Janer Torrens, A [2020]
[2] V. Anderson, M [2005]
[3] V. López González-Camaño, F [1995]

d'aquests mites dins de les obres d'autors arcaics com Homer i Hesíode. Medea apareix per primera vegada de forma escrita a la *Teogonia*, on es destaca la seva unió amb el mortal Jàson i la seva essència divina.[4]

> "Eetes, el fill d'Hèlios Ilumener dels mortals, esposà una filla d'Ocèan, el riu perfecte, Idia de belles galtes, segons els designis dels déus. I ella infantà Medea de bells turmells, havent-se sotmès a la unió amorosa per obra de l'àuria Afrodita."[5]

A l'*Odissea*, tot i que no es menciona Medea directament, trobem Circe, qui és sovint representada com a tieta de Medea, qui té un paper força rellevant. També hi són anomenats Jàson, i els argonautes, personatges extremadament vinculats al mite de Medea.[6] Trobem una adaptació provinent del poeta Eumel de Corint, contemporani d'Homer i Hesíode, de la mort dels fills de la fetillera; tot i que en aquesta versió l'execució és accidental.[7] Altres autors de l'època arcaica també van centrar llurs obres al voltant de Medea: Carcinus a les seves *Naupàcties,* Mimnerm, Dídim, Epimènides de Creta i molts altres.[8]

A l'època clàssica l'estructura del mite ja estava consolidada fermament i les alteracions que cada autor traçava acostumaven a girar únicament al voltant de la mort dels bessons i de la princesa. La més notable i coneguda versió del mite és l'obra d'Eurípides, que es centra en els fets que tenen lloc a Corint i que va popularitzar el cruent assassinat dels fills a mans de Medea. Medea també apareix a la tragèdia d'Eurípides *Pelíades,* enfocada en l'episodi de la tràgica mort de Pèlias, i a diverses obres d'Èsquil (*Frixo, Les nodrisses)* i de Sòfocles (*Les Lèmnies, Fineu, les dones de Còlquida*).[9] Anys més tard Apol·loni de Rodes en fa un nou enfocament a les *Argonàutiques,* poema èpic que relata l'arribada a la Còlquida i l'obtenció del velló d'or.[10]

Dins de la literatura llatina també destaquen un gran nombre d'adaptacions. A les seves *Metamorfosis*, Ovidi narra el mite de Medea i Jàson; després Séneca basa la seva Medea en la versió d'Ovidi. Tots dos autors ens mostren una exageració de la crueltat i set de venjança que presenta la Medea d'Eurípides.

---

[4] V. Boyle, A [2014]
[5] V. Hesíode [vv. 958-962]
[6] V. Boyle, A [2014]
[7] V. Martínez, E [2012]
[8] V. Martínez, E [2012]
[9] V. Martínez, E [2012]
[10] V. Martínez, E [2012]

3. Autors, context històric i gènere literari

La importància que tenen les vivències i la situació històrico-social dels autors en les seves obres és ben clara. I aquesta importància augmenta en casos com aquest, en el qual trobem una diferència de mil·lennis entre la creació d'ambdues produccions. Per això, cal conèixer el context literari i social en el qual els autors van confeccionar les seves obres, a l'hora d'entendre els factors que van esculpir la visió i noció del d'aquests del mite de Medea.

També cal notar un factor substancial: la diferència de gènere literari. Aquesta afecta fonamentalment l'obra, ja que estableix, en el cas de la tragèdia, una estructura preestablerta que modela de manera directa el contingut de l'obra. Elements com l'estil directe del diàleg limiten la transmissió del missatge, i altres com el narrador intern o la representació teatral permeten afegir profunditat.

3.1. Eurípides, l'Antiga Grècia

Eurípides va ser un dels grans dramaturgs de la Grècia clàssica, i el seu impacte fou tal que les seves obres encara romanen rellevants i influents. Tot i que no coneixem una gegantina quantitat d'informació biogràfica sobre l'autor grec, podem esmentar alguns fets bàsics.

Eurípides va néixer al voltant del 480 aC (segons altres el 484 aC), de família benestant, a la ciutat d'Atenes, durant un període de postguerra (al mateix any finalitza la Segona Guerra Mèdica contra els perses).[11] Va competir per primer cop al festival de les Dionísies l'any 451 aC, amb *Pelíades*, obra en què es relata part del mite de Medea (l'assassinat de Pèlias per part de les seves filles, que van ser enganyades per Medea). Va contendre amb *Medea* (també amb *Filoctetes, Dictis i Theristai)* l'any 431 aC, i, tot i que va quedar en tercer lloc, és important tenir en compte l'impacte d'aquesta tragèdia en la Grècia del moment. Durant la Pentecontècia (període de la història grega que compren els cinquanta anys que hi ha entre la Segona Invasió Persa i l'inici de la Guerra del Peleponès) la relació entre Atenes i Esparta va deteriorar-se, i la tensió bèl·lica era ingent. Alguns historiadors teoritzen que la relació entre

[11] V. Allan [2002, p. 15]
Encyclopedia World Biography [en línia] Consultat el 30/05/2021.

l'inici de la guerra i la representació de Creont com a rei injust de Corint, gran ciutat aliada d'Esparta, i contràriament Egeu, rei benèvol d'Atenes, a l'obra euripidea són més que una simple coincidència, ja que la representació es va produir mesos abans de la invasió espartana.[12]

L'autor, en total, va participar vint-i-dues vegades al festival atenès, però l'any 408 aC va exiliar-se voluntàriament a Macedònia, probablement per la seva mala acollida entre la població de la ciutat, tot i que també s'especula que va decidir marxar a causa de la difusió i popularitat de la seva obra en altres ciutats, que va derivar en la seva convida de part del rei Arquelau. Eurípides va morir dos anys més tard, l'any 406 abans de Crist.[13]

Altres autors van obtenir un millor recepció popular i un nombre de victòries major. Èsquil, considerat el pare de la tragèdia grega, obtingué tretze primers premis i Sòfocles, amb qui sovint és comparat Eurípides, divuit. Havent estat ell guardonat només amb quatre primers premis (segueix sent una proesa admirable, però en comparació als altres dos autors anomenats és objectivament inferior), es conserven actualment divuit de les seves obres, més que el total de catorze obres que es mantenen d'Èsquil i Sòfocles junts (set de cada un dels dos autors). Aquest aparent fracàs no es tradueix en una falta de reconeixement popular; ho veiem en al·lusions a obres d'Eurípides que grans autors com Aristòfanes o Plató fan i que indiquen així que aquests escriptors consideraven les versions del tràgic prou esteses per esperar un reconeixement del públic general.[14]

Amb la seva versió de *Medea,* Eurípides introdueix un element tràgic innovador que, tot i que és possible que ja fos existent en versions passades del mite, no era la visió que tenien la majoria d'atenencs en veure la representació. En les interpretacions passades, tant escrites com transmeses de forma oral, Medea no assassinava la seva nissaga. Algunes versions mostraven Medea occint-los de manera no intencionada, altres situaven el crim en mans del poble (en aquesta visió es basa Christa Wolf); però, en general Medea era innocent.[15] Aquest element que confon el públic, ja que el fa empatitzar amb una infanticida, és el que dona força al relat.

---

[12] V. Allan [2002, p17]
[13] V. Stevens, P. T. [1956]
[14] V. Blackwell [2005, p. 253]
[15] V. Allan [2002, p. 22]

3.2. Christa Wolf i l'Alemanya del segle XX

Christa Ihlenfeld, majorment coneguda com Christa Wolf, va néixer l'any 1929 a Landsberg, Alemanya (actualment part de Polònia). Va ser criada dins d'una família que donava suport a l'ascens de Hitler i els nazis, i que, després de la derrota dels feixistes, van marxar a l'Alemanya de l'est, governada pels soviètics (República Democràtica d'Alemanya, o RDA). La infància de Christa va afectar en els seus ideals futurs; pretenia allunyar-se del règim nazi en que es va criar. Ella mateixa va dir: *"Costés el que costés, jo no volia res que pogués ser com el passat."*[16]

Va estudiar literatura alemanya i es va casar amb un company d'estudis, Gerhard Wolf, de quin va prendre el cognom. Va passar a formar part del Partit Socialista Unificat d'Alemanya, qui governava la república socialista. Les seves primeres obres pretenien reflectir l'estil de vida socialista, tot i que no ometia crítiques sobre el règim. La política alemanya va ser un tema freqüentment visitat en les seves novel·les, com *Nachdenken über Christa T.* (1968) i *Der geteilte Himmel* (1963); ambdues van ser prohibides per la RDA en diferents moments.

L'any 1983 surt a la llum *Kassandra*, una obra de ficció que narra part de la guerra de Troia des del punt de vista de Cassandra, muller d'Agamèmnon, que castigada pel déu Apol·lo posseeix la capacitat de veure el futur, però ningú se la creu. Aquesta novel·la pot ser considerada la predecessora de *Medea*, ja que totes dues mantenen moltes semblances. Aquesta és la primera obra de l'autora dins el món de la mitologia clàssica, amb una protagonista femenina que queda sovint amagada sota l'ombra dels herois que l'envolten; tots dos trets presents a l'altra producció de Wolf.[17]

Medea. Stimmen. Va ser publicada l'any 1996. L'obra s'oposa a la visió euripidea de la protagonista i, en comptes de narrar la seva venjança i l'homicidi dels fills, relata una versió dels fets apologètica en la qual Medea és la víctima d'una cúmul de trames polítiques contra ella. Sent innocent, se la culpa de l'infanticidi i d'altres crims. A través d'aquesta novel·la, Wolf fa diversos comentaris socials basats en la seva ideologia, que reflecteixen moltes de les problemàtiques mundials que va presenciar l'autora durant la seva vida (l'antisemitisme nazi,

[16] V. Spartacus Educational [en línia] Consultat el 18/04/2021.
[17] V. Fembio [en línia] Consultat el 18/04/2021.

la segregació nord-americana, etc.). Els exemples més clars són el crítica contra la xenofòbia que trobem en el fet que la protagonista sigui rebuda amb rebuig per part dels ciutadans de Corint, a causa del seu origen que ells consideren barbàric, o el caràcter antimonàrquic de Medea, que s'oposa als sobirans de dos regnes (Eetes a la Còlquida i Creont a Corint). També és evident la importància de l'evolució del feminisme amb la segona onada en la ideologia de Wolf. En el fons, l'autora amaga sota aquest mite una profunda reflexió sobre la desfiguració de la història. Helen Bridge sosté el següent sobre la percepció de Wolf respecte als mites:

> "For Wolf, myth [...] is fundamentally a misrepresentation of reality, a false belief or blind spot. The main concern of each text is to undo the layers of myth through which we know the central female character, exposing their ideological function. Wolf constructs an alternative perspective on events which she believes to be closer to how Kassandra and Medea might have experienced them."[18]

Christa Wolf va morir el 2011.

3.3. La tragèdia grega

La tragèdia grega és un gènere que encara avui influeix la literatura i, en general, la nostra cultura. I la causa de la seva permanència és clara: la potència literària dels mites i dels personatges que presenten. Però aquesta força literària no només té origen en l'impacte que generen els elements tràgics presents en històries com *Èdip Rei* o *Medea* en l'audiència, sinó que en gran part prové de l'estructura que segueixen les tragèdies clàssiques.

L'estructura que havia de seguir tot dramaturg era la següent. La funció comença amb el **pròleg**, on un personatge, en el cas de *Medea* la dida, exposa el context dels esdeveniments. Després apareixen els integrants del cor, durant la **pàrodos**; ells serviran a l'audiència d'exemple per saber quina reacció cal tenir davant les diverses situacions que presenciaran. Després tenim els **5 episodis**, que narren els fets a través de diàlegs recitats pels actors; seguits cadascun pels cants i balls del cor (**estàsims**). Finalment, hi ha l'**èxode**, que és el moment on el conflicte tràgic arriba al seu punt conclusiu. Després d'un últim cant, el cor surt.[19]

---

[18] V. Bridge, H [2004]
[19] V. Imaginario, A. [en línia] Consultat el 2/03/2021
V. Allan [2002, p. 24]

Les tragèdies acostumaven a narrar mites coneguts per la gran majoria de la població, que eren protagonitzats per herois o altres personatges cèlebres. Aquests protagonistes sovint tenien algun element que els diferenciava dels mortals corrents (ascendència divina, poders extraordinaris, etc.). Això feia que l'impacte i el valor de l'obra recaiguessin completament en la labor de l'autor i els actors; a diferència del que succeeix a l'actualitat, on acostumem a donar gran importància a l'originalitat i qualitat de l'acció a l'hora de jutjar les obres.

Un dels trets característics de la tragèdia euripidiea és el tracte freqüent de l'amor patern (dels progenitors cap als fills) de forma explícita. En el cas de *Medea,* la protagonista utilitza aquest sentiment per manipular Creont, i després ferir Jàson, ja que sap que res li causarà un patiment igual. Les obres del dramaturg sovint són protagonitzades per personatges que qüestionen i desafien l'ordre establert, tant social com diví; els protagonistes solen no seguir l'esquema de l'heroi grec, i són més humans. Eurípides també és cèlebre per la fondària psicològica que otorga als seus personatges, en especial als femenins (Fedra, Hècuba, Electra i Medea en són clar exemple). Les discriminacions socials (misogínia, xenofòbia, etc) són reconeguts per l'autor en boca dels personatges.[20] Medea segueix aquest patró, com es pot observar quan argumenta les dificultats de ser una dona davant Jàson, i les de ser estrangera a Corint. Cal notar, també, un dels elements que acostuma a ser criticat sobre l'obra d'Eurípides: l'habitual ús del *deus ex machina* (vuit de les seves tragèdies usen aquest recurs).[21] L'escena final on Medea ascendeix en el carruatge d'Hèlios n'és un exemple notori.

Defineix de manera encertada Montserrat Reig l'enfocament amb que cal analitzar l'obra d'Eurípides:

> "Tanmateix, quan ens acostem a Eurípides ben proveïts de la teoria sobre el gènere tràgic que ens han ensenyat, la nostra seguretat d'haver-la entesa bé trontolla. Busquem un heroi o heroïna que amb la seva acció centri el nostre interés i condueixi el procés cap a la catarsi, que, inflexible i abocat al desastre, actuï, s'equivoqui i assumeixi la seva responsabilitat. I, que hi trobem, realment? Un dubte i una ambigüitat constants[…]."[22]

[20] V. Blackwell [2005, pp. 263-265]
[21] V. Blackwell [2005, p. 259]
[22] M. Reig [2019]

3.3.1. El Cor

El cor és un instrument fonamental dins de la tragèdia grega. El grup de quinze ciutadans atenencs, dirigit pel corifeu, tenia la funció bàsica de guiar a través de cants (estàsims) els sentiments i les reaccions de l'audiència. Depenent del context de l'obra, l'autor modelava les característiques del grup (gènere, origen, ciutadans o esclaus, mortals o divins, etc.) per adequar-se a l'argument i potenciar-ne la funció.

El cor juga un paper indispensable a *Medea*. En aquesta obra Eurípides disfressa els quinze atenencs -tots els actors eren homes- de dones corínties (l'acció està ambientada a Corint). Aquesta caracterització afavoreix el realisme de l'empatia que sent el grup per la venjativa Medea a l'inici de l'acció; cosa que deriva de forma directa en l'empatia per part de l'audiència atenesa.[23] Les següents paraules de la corifeu en són un clar exemple: *"És just que et vengis del marit, Medea, i no és estrany que et planyis del teu cas."* [24]

Més endavant, però, el cor trenca en crits i súpliques davant la visió de la mare assassinant els propis fills. Aquest gran contrast d'emocions reproduïdes pel cor eleva el tragicisme del moment climàtic des de la percepció de l'espectador.

> "Socors! Terra i raig del Sol de pura resplendor, mireu, sí, mireu la dona nefasta abans sobre els fills no abati, roja, la mà, homicida dels seus [...]. Mes tu, oh llum, filla de Zeus, retingues-la, atura-la, treu de la casa l'Erínia cruel i sanguinària per obra d'esperits venjatius."[25]

[23] V. Allan [2002, 14-15]
[24] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 268-269]
[25] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 1253-1261]

4. Comparació de l'argument d'ambdues obres

4.1. Rerefons mitològic a l'obra

Tot i que ambdues obres narren el mite de Medea, els autors introdueixen els fets cronològicament anteriors a l'argument principal de manera bastant diferent. En aquest apartat compararé com els dos autors introdueixen aquests fets previs a la història principal de l'obra, que consoliden el rerefons dels personatges.

Hi ha una gran diferència en la manera en què s'explica la mitologia antecedent. Aquesta té un motiu clar: la diferència de gènere literari.

L'obra teatral, com és la *Medea* d'Eurípides, limita la trama a centrar-se només en els diàlegs presents. A més l'estructura que acostumen a mantenir les tragèdies gregues consta del pròleg, moment on justament es recorden els esdeveniments anteriors. Per això, dins l'obra d'Eurípides només es fa referència a la història prèvia a l'arribada a Corint en escasses ocasions, primordialment en boca de la dida al pròleg, i en la de Medea i Jàson de forma més eventual.

A la novel·la de Christa Wolf no hi ha aquestes limitacions, i l'autora pot narrar fàcilment el passat a través dels records i pensaments dels personatges. El passatge següent relata una de les primeres interaccions entre Jàson i Medea, esdeveniment que transcorre anys enrere a l'inici de la novel·la:

> "Fue ya curiosa la forma en que nos saludó alzando las manos en gesto de paz, un gesto que sólo corresponde hacer a un rey o su enviado; la forma en que, con franqueza, nos dijo su nombre, Medea, hija del rey Eetes y suma sacerdotisa de Hécate" [26]

A més, la diferència temporal té un impacte notori, ja que a l'època clàssica el públic coneixia el mite sencer, i l'explicació de detalls no era necessària; això ara no és així. L'obra d'Eurípides va ser representada per primera vegada l'any 431 aC[27]; en canvi, la *Medea. Stimmen* de Christa Wolf va ser publicada l'any 1996. Com es pot observa, hi ha una gran diferència temporal (llegir punt 2).

[26] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 43]
[27] V. Allan [2002, p. 11]

Més enllà de la variació quantitativa d'elements del rerefons no hi ha gaires alteracions que contradiguin allò que estableix anteriorment Eurípides. Principalment, la diferència més gran és l'ampliació en detall que fa Christa dels fets, i l'addició d'altres no presents en l'obra de l'autor grec; tot i que també hi ha alguns elements que desapareixen a l'obra contemporània.

4.1.1. Versió d'Eurípides

A l'inici de l'obra, Eurípides, amb la intenció de situar en context l'espectador, posa en boca de la dida els fets anteriors. Aquesta dona una visió negativa dels esdeveniments i els culpa de la possible catàstrofe que s'aproxima:

> "Només que la nau Argo mai no hagués volat, fosques Simplègades enllà, al país dels colcs, i en les clotades del mont Pèlion mai el pi no hagués caigut a cops ni armat de rems la flor dels que per a Pèlias van cercar el velló daurat! Medea, la mestressa ja no hauria anat per mar fins a les torres del país iolqueu, colpida per l'amor de Jàson dins el cor; ni, fent que les Pelíades donessin mort al pare, ella ara no viuria aquí a Corint amb el marit i els fills."[28]

Es parla del viatge a la recerca del velló daurat sobre l'Argo, per ordre de Pèlias, i també de l'assassinat d'aquest mateix per part de les seves filles.

L'autor torna a citar els fets passats quan Medea discuteix amb Jàson. Ara, però, la protagonista aprofundeix més que la dida, i explica els fets amb més detall:

> "Començaré a contar des del començament. Jo et vaig salvar, com saben, entre els grecs, aquells que a bord de l'Argo s'embarcaren juntament, en la missió en què havies de junyir dos braus d'alè de foc i ensementar un guaret mortal; i el drac, que recobrint amb tantes espirals el velló d'or, n'era l'insomne guardià, jo el vaig occir, i la llum salvífica et vaig dur. I jo, traint el pare meu, la pròpia llar, a Iolcos Peliòtida vaig arribar amb tu, portada per l'ardor abans que no pel seny; i Pèlias vaig occir, amb la mort pitjor que hi ha, per mà dels fills, i vaig tudar l'enter casal."[29]

Tot seguit, Jàson contesta a les acusacions de Medea i dona la seva visió dels esdeveniments. Assegura que l'única salvació que cal agrair és la de la deessa Cipris; i que Medea només el va ajudar, ja que es trobava sota l'aflicció d'Eros:

[28] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 1111-1112]
[29] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 475-488]

> "Tens una ment subtil, però et resulta odiós haver de relatar com Eros t'obligà, amb dards indefugibles, a salvar-me mi."[30]

Més tard, a l'escena final, Jàson torna a fer referència a elements passats. Es penedeix d'haver ajudat Medea a fugir del seu país natal després que aquesta hagués occit el seu germà.

> "Ara tinc el seny que em va mancar quan d'una casa i d'un país de bàrbars jo et conduïa a una llar grega, oh gran flagell, i tu traïes pare i terra on t'has criat. El preu degut als déus per tu, jo els l'he pagat: havies mort el teu germà davant la llar, i a bord de l'Argo bellaproa vas pujar."[31]

4.1.2. Versió de Christa Wolf comparada

La manera en què el rerefons és exposat en aquesta novel·la s'oposa a la versió clàssica; ja que el narrador és intern, a diferència del narrador extern d'Eurípides. El narrador intern és aquell que forma part de la mateixa història. Cada capítol és narrat per un personatge diferent (Medea, Jàson, Agameda, Medea, Acamant, Glauce, Leucó, Medea, Jàson, Leucó i Medea; per ordre), tot i que alguns es repeteixen (Medea, Jàson i Leucó).

Aquest tipus de narració permet explicar tota la mitologia preantecedent de manera directa, en forma de memòries barrejades amb els fets presents. Això fa que es desdibuixi la distinció entre argument i mitologia prèvia.

> (En veu de Jàson) "No me puedes dejar en la estacada, Medea, muchas cosas dependen de esa fiesta. Para mí no, le dije, y lo sabes, pero si quieres iré, le dije, pero será la última vez. Aquella vez seguiste con la uña la línea diminuta de mi mano izquierda, me dijiste lo que significaría si alguna vez cruzaba la línea de la vida, me conocías bien, madre, ¿vives aún?"[32]

Jo he considerat pròpiament part de l'argument tot allò que se situa a Corint; és a dir, la història prèvia a l'arribada a la ciutat no forma part de la mateixa trama, sinó que són els esdeveniments previs que condueixen a la situació o context inicial. La majoria d'aquests elements poden ser vistos a la primera meitat del llibre, en els capítols de Medea i Jàson.

---

[30] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 529-531]
[31] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 1329-1335]
[32] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 16]

La mitologia antecedent en si mateixa està dividida en tres parts, cada una distribuïda dins d'un capítol diferent. La primera part explica la fugida de la Còlquida i l'obtenció del velló d'or; a la segona, Jàson narra l'arribada i la sèrie de fets que passen al regne de Medea; i la tercera detalla els esdeveniments al voltant de la mort del germà de Medea.

A l'inici del llibre se'ns presenta molta informació descontextualitzada. Medea ens relata la traïció que va haver de cometre per ajudar a Jàson, de qui havia caigut profundament enamorada. Per ajudar-lo a aconseguir el velló, va haver de fer dormir els soldats i els guàrdies que podien causar problemes, a més del seu pare, el rei de la Còlquida. Després va usar aquest mateix verí per endormiscar la serp que resguardava l'objecte mític, i va deixar que Jàson s'emportés el mèrit. Aquí s'altera per primera vegada el mite original, en què Medea mata la bèstia. És important entendre que la Medea de Wolf, més enllà de la passió, utilitza Jàson com a mitjà per fugir de la seva terra natal.

Més endavant Jàson exposa com va conèixer Medea i, ràpidament, se'n va enamorar. Descriu aquest instantani enamorament com si fos un encanteri. Ell li va explicar el motiu de la seva aventura, la recerca d'aquella apreciada pell de moltó, i ella va decidir ajudar-lo. L'argonauta relata com va viure, des del seu punt de vista, l'assassinat del germà de Medea, i no creu que la culpable sigui la seva dona. Cap d'aquestes informacions i d'aquests detalls són presents a l'obra grega.

Finalment, Medea mostra els secrets darrere la mort del seu germà, el príncep Apsirt. No fou ella qui el va matar (com es deixa a entendre en la tragèdia grega), sinó que el seu assassinat va ser la solució que el rei Eetes va emprar per aturar un moviment popular que pretenia destronar-lo per coronar el príncep. Ella se sent culpable de la seva mort, ja que era una de les propulsores de la revolta, i decideix fugir per escapar d'aquests remordiments i de la figura opresora que representa el seu pare. Wolf utilitza aquesta alteració per llevar la maldat i la crueltat amb que Eurípides caracteritza Medea en la seva adaptació. L'autora aconsegueix fer empatitzar el lector mostrant l'aflicció de la protagonista quan, en la fuga de la Còlquida dins l'Argo, llança els ossos del seu difunt germà al mar per obligar als seus persecutors a aturar-se i aconseguir escapar. Després s'atura a l'illa on viu Circe, la seva tieta materna, que, al igual

que Medea, té mala fama a conseqüència de la seva cruel participació dins d'una reconeguda obra, l'Odissea d'Homer.

Un temps després arriba a Corint embarassada de dos nens. En cap moment es fa referència al que va passar entre la partença de l'illa de Circe i l'arribada a Corint, més enllà de la menció del fracàs de Jàson en el seu intent de convertir-se en rei de Iolcos. En canvi, al drama d'Eurípides s'explica la seva visita a Iolcos i l'assassinat del rei Pèlias per part de Medea, com ja s'ha mostrat en l'anterior apartat (cita de la dida).

4.2. Anàlisi dels personatges secundaris

En totes dues obres Medea és envoltada per una sèrie de personatges secundaris, tant aliats com enemics. Aquest llistat varia bastant entre les dues versions, degut, com sempre, a la diferència de gènere literari. Dins la tragèdia grega, no poden haver-hi més de dos actors (i personatges) parlant alhora a l'escenari (Sòfocles més tard n'hi va introduir un tercer). Per això, el nombre de personatges queda força reduït, i a escena s'acostuma a trobar sempre Medea i un segon personatge que dialoga amb la protagonista.
En la versió de Wolf, l'autora distingeix sis personatges principals, que són els narradors de la història en els diferents capítols. A més, se'ns presenten altres figures importants per a la trama que, en canvi, no fan de narradors.

Cal remarcar que, a causa del gènere literari -i del context temporal, ja que la introspecció que caracteritza el narrador intern no existia a l'antiguitat-, els personatges d'Eurípides són menys complexos que els de la novel·la contemporània. Aquests no tenen oportunitat d'evolucionar o mostrar gaire complexitat psicològica, a diferència de l'aprofundiment que fa Wolf a través del diàleg intern.

Tot i aquestes diferències, ambdues interpretacions comparteixen alguns personatges clau:

·**Jàson**: Jàson segueix l'arquetip de l'heroi grec: fill d'un heroi o rei, destinat a governar, és entrenat per Quiró, se li encomana una missió quasi irrealitzable (la troballa del velló d'or) i, superant les expectatives per un mortal, aconsegueix acomplir-la. És el capità de l'Argos i el

líder dels Argonautes, membre de la família reial de Iolcos i marit de Medea. Guarda un lligam de sang llunyà amb Creont, cosa que li permet ser candidat a heretar el tron. El Jàson que trobem dins d'ambdues obres és mancat de la noblesa i del valor que un dia el caracteritzaren, i roman una ombra del que va ser en els seus temps gloriosos. Jenny March diu això de l'estat de Jàson en la tragèdia clàssica:

> "[...] ha perdido cualquier rastro de su antiguo heroísmo, y se ha convertido en un hombre egoísta y obtuso, preocupado sólo por los valores materiales y por su posición social."[33]

La passió que un dia va unir-lo a Medea és gairebé inexistent en totes dues adaptacions del mite, i això porta a la separació de la parella. Jàson no és presentat com una persona maligna als ulls del lector; però sí com un mal marit que no defensa la seva dona per covardia i orgull, en l'adaptació de Christa, i que, a la d'Eurípides, fins i tot la traeix per casar-se amb una altra dona. El personatge és molt similar en ambdues obres, tot i que, en ser Medea també infidel a l'obra de Wolf, el percebem més cruel a la versió clàssica.

·La dida / Lisa: Aquest personatge, que manca de nom propi en la versió euripidea, és la confident de Medea i la nodrissa dels fills. És, dins l'obra clàssica, el primer personatge a aparèixer, qui situa l'audiència en el context i qui mostra una gran preocupació per la salut dels infants. A la novel·la alemanya rep el nom de Lisa i no té gaire rellevància dins la trama; queda relegada a només ser esmentada en els pensaments d'aquells que la coneixen (Medea, Jàson i Agameda).

> "Entreu dins de casa, infants: no heu de patir. I tu mira que en el possible estiguin sols; no els portis amb la mare, en el seu trist estat. L'he vista, ja, com els mirava de mal ull, a punt de fer-ne alguna, i el seu furor -ho sé- no cessarà fins a rebatre'l sobre algú."[34]

·El rei Creont: Creont és el rei de Corint. La seva figura és percebuda de forma hostil per Medea; és plausible que això sigui degut al fet que tant ell com la ciutat que governa rebutgen Medea per ser estrangera, i la consideren una bàrbara salvatge.

A la tragèdia clàssica, hi ha un factor de ressentiment afegit: Medea considera el monarca culpable de la unió entre Jàson i la princesa. Pel seu crim, la fetillera pretén prendre-li la vida. És fàcil teoritzar que Eurípides va donar a Creont el paper de sobirà opresor i antagonista,

[33] V. March, J [1998, p. 270]
[34] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 89-94]

oposat al rei atenenc que representa la llibertat, car en el temps de la producció de l'obra hi havia una gran rivalitat entre Corint i Atenes (ciutat que habitava l'autor). Pocs mesos després de la reproducció de la tragèdia (431 a. C.), Esparta, aliada de Corint, va atacar Atenes, esdeveniment que va donar pas a la Guerra del Peloponès.[35]

> "Malagradosa i furiosa amb el marit, Medea, he proclamat que deixis el país, el teu exili i el dels teus dos fills, també."[36]

Wolf dona un paper secundari al rei Creont; tant a la novel·la com en el govern de Corint. Com acostuma a passar en les monarquies, és un dels consellers, Acamant, qui realment s'encarrega de governar. El paper antagònic que ocupava Creont dins l'obra teatral, també recau sobre Acamant.

·**La Princesa / Glauce**: Es tracta d'un altre personatge femení que roman sense nom ni veu pròpia dins l'obra d'Eurípides, i a qui Wolf decideix donar nom i importància. La relació que comparteix aquesta amb Medea en les dues versions és divergent. En l'obra clàssica, la protagonista veu la princesa (anomenada Creüsa en algunes versions del mite) com la usurpadora del marit, i, per tant, és una enemiga que ha de morir. I així és: Medea li infligeix una hòrrida mort.

> "[...] li surt bromera blanca de la boca, que té els ulls desorbitats i que tota ella empal·lideix [...] I cau a terra sucumbint a la dissort."[37]

D'altra banda, Glauce no suposa una amenaça a la novel·la contemporània, és una noia malaltissa que sovint té atacs en els quals perd el coneixement i en que, conseqüentment, treu escuma de la boca. Medea, que passa a ser qui pren cura d'ella, es converteix en una figura a seguir i una mentora per la princesa. Quan aquesta mor de forma accidentada després de perdre el coneixement, el poble de Corint culpa i persegueix Medea.

> "Desvanecimiento, ésa es la palabra que han convenido los médicos y el rey para cuando su hija, delgada y pálida, comienza otra vez a temblar, se tira al suelo, en donde su cuerpo se retuerce de una forma horrible, mientras que revuelve los ojos de manera que sólo se ve lo blanco, y aparece espuma en sus labios distorsionados."[38]

---

[35] V. Allan [2002, p. 17]
[36] V. Eurípides, Medea [v.v. 270-275]
[37] V. Eurípides, Medea [v.v. 1174-1195]
[38] V. Wolf, Medea [1996, p. 70]

·**Els fills de Medea i Jàson**: L'assassinat de la pròpia nissaga és un dels esdeveniments més populars i transcendents del mite de Medea, fet que va popularitzar la versió d'Eurípides. Per això, considero que són un parell de personatges prou importants, tot i que no tenen gaire presència dins de les mateixes obres. Malgrat que no es mencionen els noms a l'adaptacion tràgica, això canvia a la contemporània, on són anomenats, com a la majoria de versions del mite[39], Mèrmer i Feres. La mort d'ells varia en les diferents adaptacions: en la d'Eurípides són occits per la mare en un acte venjatiu, i en la de Wolf, en canvi, és el poble enfurismat qui els pren la vida.

> "-Ai, ¿què puc fer? La mare em té: ¿on puc fugir?
> -No ho sé, estimat germà, però ja estem perduts."[40]

Però, hi ha personatges de gran importància que no apareixen a totes dues interpretacions del mite:

·**Egeu**: Aquest personatge és exclusiu de l'obra d'Eurípides. Egeu és rei d'Atenes, ciutat on es va fer la representació d'Eurípides, i és qui garanteix la seguretat de Medea davant d'un rei quasi despòtic que la vol expulsar. Ell promet a la protagonista una vida segura a la gran polis, a canvi que Medea li asseguri un descendent. Egeu simbolitza la bondat i llibertat de la ciutat d'Atenes, un element clau per acontentar a la patriòtica audiència atenesa. Aquesta figura contrasta amb la del rei Creont, qui, lluny de socórrer la protagonista com Egeu, li és un obstacle.

> "Això és el que puc fer: si vens al meu país, procuraré donar-te asil pel dret que hi tinc.[...] I si per tu mateixa a casa meva vens, hi trobaràs asil i no et daré a ningú. "[41]

·**Agameda**: Agameda és presentada com una amenaça per la protagonista. Wolf la descriu com la deixebla més ben dotada de Medea que, després d'haver-se mantingut sota l'ombra de la gran fetillera, ara li guarda còlera i busca venjar-se. Amb aquest objectiu, s'alia amb

[39] V. March, J [1998, p. 270]
[40] V. Eurípides, Medea [v.v. 1271-1272]
[41] V. Eurípides, Medea [v.v. 724-730]

Acamant i tots dos junts fabriquen un pla per fer fora de la ciutat Medea. En una conversa amb Lisa revela les seves intencions:

> "Estás loca [...] Realmente, quieres aniquilarla.
> Sí. Eso quiero. El día en que suceda será el más feliz de mi vida." [42]

·**Acamant**: Es podria considerar que Acamant és el principal antagonista de la *Medea* de Christa Wolf. Ell és el principal conseller del rei i qui realment controla els afers de la ciutat. Acamant percep Medea com una rival intel·lectual i una amenaça per a l'estabilitat de Corint. És ell qui aconsegueix posar el poble en contra de Medea culpant-la dels problemes de la polis, i en conseqüència ella és expulsada. Té un paper similar al de Creont dins l'obra d'Eurípides.

> "Todo el que ha sido testigo de los actos de Acamante tiene que temer por su vida." [43]

·**Leucó**: Leucó no representa una figura de gran pes argumental a l'obra de Wolf. Però resulta un molt bon reforç narratiu per l'autora, a causa de la seva proximitat tant amb Medea com amb la cort. Ell és un dels astrònoms del rei que, com Acamant, tenen la funció de llegir els estels per explicar a Creont el destí de la ciutat. Això permet que s'assabenti de tots els afers de Corint prestament. Leucó roman neutre en tota situació per falta, usualment, de valor. Ell n'és conscient i no està orgullós de la seva manera de ser o d'actuar. Tot i que adverteix Medea dels perills que se li apropen, no fa res per aturar-los.

4.3. Argument

En aquest capítol compararé l'argument de totes dues adaptacions, organitzant el punt a partir de l'esquema de l'estructura interna de les dues adaptracions. Considero que, a l'hora d'analitzar comparativament el contingut de dues obres, l'estructura externa, que en el cas d'Eurípides segueix l'estructura de la tragèdia clàssica i en el Wolf es divideix en capítols, no té gran importància. Així, dividiré aquest apartat en tres parts: la introducció, el nus i el desenllaç.

---

[42] V. Wolf, Medea [1996, v. 16]
[43] V. Wolf, Medea [1996, p. 193]

L'obra d'Eurípides és fàcil de separar en aquestes categories, ja que té una estructura clara. En canvi, la novel·la contemporània, tant per les diferents perspectives narratives com per les múltiples trames que coincideixen alhora, és més difícil de dividir en aquestes categories estructurals. A més, com ja he exposat anteriorment, cal tenir en compte els salts enrere que presenta sovint l'autora (vegeu pàg. 5). Jo he decidit ometre'ls en aquesta part de l'anàlisi, car considero que, en trencar la línia cronològica, dificulten la comparativa.

S'han de tenir en compte dos factors primordials a l'hora d'intentar acarar l'argument de dues obres de naturalesa tan dissemblant. El primer que cal tenir present gaudeix d'una gran importància: l'objectiu de l'obra mateix. A la Grècia clàssica la finalitat de l'art, concretament de la tragèdia, era entretenir el públic a l'hora de ser representada. Per això destaquen adaptacions de mites d'extremat dramatisme i que són inevitablement impactants, com és el cas de *Medea*. I si bé Eurípides altera la tradició amb el final del mite, només ho fa per produir una reacció més emotiva en l'audiència, i no pas per fer-la reflexionar. Wolf no modifica elements individuals sinó que desfigura la totalitat del mite amb l'objectiu constant de soscitar l'escepticisme dels lectors. L'autora s'aprofita de la comparació ineludible amb la Medea infanticida i maligna d'Eurípides, i juga amb les nocions que creuen tenir els lectors del mite. Cada un dels canvis que Wolf proposa queden justificats en algun moment de la novel·la, atès que tots reforcen la reflexió final que l'autora pretén originar. La Medea de Wolf és la víctima central. Margaret Atwood resumeix les intencions de Wolf a la introducció de l'edició anglesa de *Medea*:

> "Her attack is head-on and original. Others before her have condemned Medea's main crimes—fratricide, infanticide, and the murder of the bride-elect Glauce by toxic frock—or viewed them as partially understandable under the circumstances, but Christa Wolf's Medea flatly denies that she committed any of these crimes at all."[44]

L'objectiu de la novel·la és fer-nos veure la simplicitat amb què la innocència d'algú pot ser tergiversada per aquells que sostenen el poder; i com, de manera inqüestionada durant mil·lennis, això arriba a nosaltres com informació a factual. *Medea. Stimmen*, fa tremolar els fonaments de les nostres coneixences i ens proposa una revisió històrica del passat.

[44] V. Atwood, M [1998]

El segon agent que cal remarcar és el següent: els fets que descriu Eurípides a la seva tragèdia consisteixen només un fragment de la versió de Wolf. Es pot veure al marc temporal intern; l'obra clàssica té una durada específica de menys d'un dia, temps que deixa Creont a Medea per sortir de la ciutat.

> "Si t'has de demorar, tindràs un dia i prou: així no cometràs cap crim dels que em fan por." [45]

En canvi, la llargada dels esdeveniments de la novel·la contemporània és vaga i imprecisa. Tot i això, no ens cal conèixer amb precisió la durada per saber amb certesa que l'obra comença cronològicament abans dels esdeveniments que relata l'autor grec en la seva tragèdia.
No és fins a la darrera part de la novel·la que trobem els fets que succeeixen en el clàssic grec (expulsió de Medea, mort de Creusa i assassinat dels fills); malgrat que els trobem modificats.

Per això, empro l'obra de Wolf per estructurar els tres apartats (introducció, nus i desenllaç) i faig les comparacions pertinents amb la tragèdia d'Eurípides quan calgui. He optat això per estalviar la confusió de relacionar esdeveniments que ocorren a la introducció del clàssic grec amb les seves versions alternes en els darrers capítols de Wolf.

4.3.1. Plantejament

La comparació dels inicis d'ambdues obres no és gaire substancial. Això és causat per l'evident problemàtica que comporta que cada una de les dues adaptacions escometi en moments distints el mite. Tret d'això, hi ha un grapat d'elements que ens conviden a comparar-los.

L'obra de Wolf, a diferència que l'adaptació d'Eurípides, dona pes als conflictes i a les maquinacions polítiques que ocorren a Corint contra Medea. A la part proemial de la seva novel·la, l'autora alemanya se centra a presentar els diversos participants d'aquest joc de poder reminiscent de Maquiavel, alhora que introdueix els seus interessos i plans.

L'obra comença amb Medea descobrint un gran secret que romania amagat sota el palau de Corint, durant una festa, després de seguir la reina per un passadís amagat. La fetillera troba

[45] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 354-356]

les restes d'una noia jove, qui resulta ser la filla primogènita del rei, Ifínoe. Aquí Wolf expresa una de les primeres reflexions. Apsirt, germà de Medea, va ser occit sota les ordres d' Eetes, pare de la protagonista i rei de la Còlquida, quan un moviment revolucionari va reclamar que el monarca fos substituït pel seu hereu. El rei de Corint, Creont, també va ser víctima d'una agitació que buscava enderrocar-lo i entronitzar la seva nissaga. Per mantenir-se al poder va sacrificar la seva filla. Tots dos personatges, Apsirt i Ifínoe, comparteixen una història d'extrema similitud, cosa que la mateixa Medea remarca:

> "Ellos quisieron salvar a Corinto. Nosotros quisimos salvar a la Cólquida. Y ella, esa muchacha Ifínoe, y tú, Apsirto, los dos fuisteis las víctimas. Ella es tu hermana más de lo que yo podré serlo nunca."[46]

Aquesta troballa representa una gran amenaça als ulls d'Acamant, que pretén preservar l'equilibri de la ciutat a tot preu. Per això, i amb l'ajuda d'Agameda (vegeu l'anàlisi dels personatges), trama una maquinació que malda per acabar amb Medea.

Dins d'ambdues obres, a la protagonista se li presenten enemics que, per l'amenaça que ella encarna, busquen foragitar-la de Corint. Però el perill que representa en cada versió és diferent. Dins de la tragèdia grega, Medea comporta un risc real contra el benestar del rei i la princesa.

> "Tinc por de tu -no haig pas de disfressar els motius-, que causis a la meva filla un dany fatal."[47]

En canvi, a l'obra contemporània s'oposa a l'equilibri polític de la ciutat, i representa una amenaça pels governants que volen mantenir-se amb poder.

Per això, Acamant i Agameda difonen un rumor amb la finalitat de destruir la percepció social i la imatge de Medea. Escampen, entre la població corínti a, la veu que va ser Medea la culpable de l'homei del seu propi germà, Apsirt.

És força abstrús fer una divisió definida de les diverses parts de l'estructura interna de qualsevol novel·la de trama complexa. A la *Medea* de Wolf se li afegeix una gran dificultat

[46] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 96]
[47] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 280-285]

anomenada perspectives múltiples, que desdibuixa la delimitació. Conseqüentment, la partició esdevé una decisió subjectiva. Així, considero acabada la introducció de la novel·la al voltant d'aquesta revelació, pel fet que és l'agent amb què comença el conflicte entre Medea i Acamant. A partir d'aquest s'infondran el moviments subsegüents de la dansa pel poder.

4.3.2. Nus

Tot seguit, trobem a la novel·la un parell de capítols (Acamant i Glauce) on l'argument no progressa, ja que l'autora aprofitar per aprofundir en el caràcter dels respectius personatges i en el tipus de relacions que mantenen amb la protagonista i altres subjectes. Acamant ens explica l'arribada de Jàson i Medea a la ciutat, defineix el lligam que comparteix amb la dona estrangera, i narra fil per randa el sacrifici de la princesa Ifínoe anys enrere.

Glauce, que ara sembla contenir una ràbia incommesurable cap a Medea, descriu el tracte que mantenia amb la fetillera quan aquesta s'encarregava, a través de tècniques similars a la retrospecció de la psicoteràpia, d'intentar curar les malalties que turmenten la princesa. La jove també expressa el seu enamorament cap a Jàson, producte de la seva admiració i enveja cap a Medea.

> "Esa mujer perecerá, y está bien que así sea. Jasón permanecerá. Corinto tendrá un nuevo rey. Y yo ocuparé mi puesto junto a ese rey y podré olvidar, olvidar, olvidar por fin otra vez." [40]

Aquesta és la primera referència o al·lusió que trobem a la relació d'amistançament que mantenen Jàson i la princesa a l'obra d'Eurípides; tot i que en aquest cas no sembla ser recíproca.

En aquest capítol se'ns presenten dos elements en què Wolf aprofundeix en el següent episodi i que posseeixen una considerable importància. Són els següents: Oistros, amant de Medea, i la pesta que afeixuga la ciutat.

Leucó, l'astrònom reial, manifesta un gran nombre d'esdeveniments de manera endreçada. Primer, va esclatar una persecució massiva de Medea per tot Corint, la qual Leucó creu que va ser originada per un suborn d'Acamant.

[40] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 130]

> "Gritó: ¡Están persiguiendo a Medea por la ciudad! Yo pregunté: ¿Quién? Pero lo sabía ya. La plebe. Tenía que ocurrir."[49]

La fugida porta la fetillera fins als barris més pobres de la ciutat, on rep l'ajuda d'Oistros, un àvid escultor que decideix donar-li refugi. Durant l'estança de Medea a casa del tallista, ambdós desenvolupen una relació profunda, tant amorosa com sexual. Aquest fet remarca l'oposició entre les adaptacions dels dos autors; perquè els crims que comet la protagonista en la tragèdia grega estan completament motivats per la venjança i l'odi del marit infidel. En no respectar i no donar importància a l'exclusivitat matrimonial, la Medea de Wolf se separa del tot de l'euripidea.

Poc després, Corint pateix un curt, però contundent terratrèmol que afecta principalment les cases dels barris pobres i les cabanes mal construïdes dels immigrants colquidesos. Aquesta calamitat provoca moltes morts; els cossos queden enterrats sota la runa. Inevitablement, i malgrat les advertències de Medea, la carronya corrompuda dels cadàvers fa que es propagui la pesta a través de les rates de la ciutat.

Aleshores el nombre de morts augmenta desmesuradament i la polis no està preparada per a una epidèmia de tanta magnitud. El rei Creont decideix marxar per salvaguardar el seu benestar. Tot i que Medea és una de les principals guaridores a qui els infectats acudeixen en cerca d'auxili, la majoria dels habitants de Corint atribueixen ambdues calamitats a la fetillera i els seus coneixements de les arts obscures.

> "La peste se extiende. Medea ha hecho en estas semanas más que cualquier otro, los enfermos la reclaman, ella los visita. Pero muchos corintios pretenden que es ella la que lleva consigo la enfermedad. Dicen que fue ella quien trajo a la ciudad la peste." [50]

Això assenyala el camí que l'argument de l'obra prendrà a partir d'aquest moment; l'autora es centrarà en el fet que, tot i no tenir cap culpa, Corint i els seus governants utilitzen Medea com a cap de turc dels seus grans problemes.

---

[49] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 145]
[50] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 151]

Els habitants de Corint celebren el solstici de primavera amb un sacrifici cerimonial per la deessa de la ciutat, Àrtemis. Tot i que hi ha un profund odi i desig de violència contingut entre la població, Medea opta per anar al ritual. Després que els vint braus hagin estat sacrificats, un oficial informa que alguns presos han escapat i han saquejat la necròpolis. La ràbia frustrada esclata en baralles i insults, alguns dels quals són enfocats cap a la protagonista. Decideixen sacrificar un dels presos, fet que Medea prova d'interrompre, advertint que el temple és un espai sagrat. Poc després de l'execució es produeix un eclipsi lunar (la lluna és un dels símbols d'Àrtemis); i els ciutadans atribueixen l'enuig de la deessa als estrangers i als déus aliens.

Medea es dirigeix a l'indret on les dones colquideses es troben celebrant el solstici d'acord amb els seus costums (ballant i cantant al voltant del foc, cridant de manera salvatge), i la protagonista s'uneix. Apareix Turó, un oficial de la cort, i sobtadament tala un dels arbres sagrats per als estrangers; i, tot seguit, les dones enfurismades, malgrat l'intent de Medea d'aturar-les, reaccionen emasculant el corinti. Les autoritats responen ajusticiant totes les colquideses que són capaces d'atrapar; la resta escapen a les muntanyes. Medea, però, és empresonada i jutjada. En aquest judici copsem per primera vegada Glauce i Jàson com a parella, i, malgrat que no perd l'enteniment com a la versió d'Eurípides, no sembla gaire contenta amb la nova:

> "Los últimos eran Jasón y Glauce, y el corazón me dió un salto. Él la sostenía del brazo y la conducía a ella, pálida y con mal aspecto, los dos miraban fijamente al frente, los dos tenían los labios apretados. Qué pareja. Eh, Jasón, me hubiera gustado gritarle con lo que me queda de mi pasada arrogancia, adónde has ido a parar. De modo que es cierto lo que se dice de él: tomará por mujer a la pobre Glauce y, tras la muerte de Creonte, reinará en Corinto." [51]

4.3.3. Desenllaç

Aquest apartat és on podem comparar els dos arguments de manera més substanciosa, perquè els esdeveniments, tot i que modificats en cada adaptació, són força coincidents. Per simplificar la redacció tractaré els tres últims capítols de la novel·la de Wolf de forma independent a la resta del llibre. Per això, si parlo de "l'inici d'ambdues adaptacions", faig referència tant al començament de l'obra d'Eurípides com a la part inicial del desenllaç de la versió de Wolf.

[51] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 161]

Trobem en totes dues versions el moment en què s'anuncia la proscripció de la protagonista. Aquest anunci comparteix força diferències -i algunes semblances- entre les dues obres. Per començar, és el rei Creont qui dona el veredicte en ambdues adaptacions; tot i que les respectives situacions on comunica la nova són imparells: a l'obra de Wolf la revelació es fa davant d'un grup nombrós de testimonis, ja que es tracta d'un judici, i, en canvi, és en una conversa individual entre Medea i el rei a la versió clàssica.

> "Malagradosa i furiosa amb el marit, Medea, he proclamat que deixis el país, el teu exili i el dels teus dos fills, també." [52]

> "Destierro. [...] Sin los niños, dijo Creonte." [53]

Tot seguit trobem una divergència evident. Dins de la tragèdia, Creont pretén expulsar també els fills, fet que veiem variat en l'obra contemporània. A la versió de l'autora alemanya podem observar que Creont decideix, malgrat les súpliques de la princesa i d'Agameda, que els nens romanguin a Corint. Això és en gran mesura causat pel malestar físic i la feblesa de Glauce, que és, a la traça, incapaç d'engendrar fills. No obstant aquesta oposició, cap nen no sortirà (viu) de la ciutat, com veurem més endavant.
A desgrat de compartir una sentència força similar, totes dues protagonistes es troben en situacions i amb objectius antitètics. A l'una se l'ha permès restar un únic dia dins de la ciutat, i en aquest temps pretén efectuar la seva maligna venjança; l'altra tampoc té gaire temps i busca, en canvi, la protecció dels fills primordialment.

En aquest punt els seus camins difereixen durant un curt període de temps. Un dels primers problemes que es presenten a la protagonista dins la versió clàssica és anunciat pel cor. "Ai, ai! Infeliç pels teus mals, miserable dona, ¿on podràs escapar?, ¿on, que et rebin com a hoste?, ¿quina casa o quin país que dels mals et salvés?" [54] Després de prendre la justícia per la seva mà, on fugirà Medea?

La protagonista no es qüestiona si efectuarà la venjança en cap moment, és un fet que pren per segur. Com diu en el seu segon monòleg: "ni que jo hagi de morir, els mataré" [55].

---

[52] V. Eurípides, *Medea* [vv. 270-275]
[53] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 181]
[54] V. Eurípides, *Medea* [vv. 358-360]
[55] V. Eurípides, *Medea* [v. 394]

Aleshores, apareix Jàson per primera vegada. L'argonauta culpa Medea d'haver-se guanyat l'exili amb les seves pròpies paraules amenaçants; i s'atribueix el mèrit d'haver fet el possible perquè ella i els seus fills es mantinguessin sans i estalvis. És més; considera que el casament amb Glauce ha estat una estratègia per donar als infants prosàpia reial. En les mateixes paraules de Jàson:

> "Doncs sàpigues que no és per una dona, no, que he comportat el llit de reis que és ara el meu, sinó que, ja t'ho he dit, vull treure't de perill, i als meus infants donar, d'idèntica llavor, germans de sang reial que emparin el casal."[56]

La protagonista troba la solució a un dels problemes que la turmentava. La trobada amb Egeu, rei d'Atenes, garanteix a la furiosa Medea una escapada segura, ja que li promet protecció dins les seves terres a canvi que ella engendri fills seus (el monarca creia ser infèrtil). L'aparició i el personatge d'Egeu són inexistents a l'obra de Wolf, on la fetillera no es qüestiona el seu futur després de l'exili.

Aquest moment té una gran importància perquè dona pas al compliment del desig de Medea, qui ja no troba cap obstacle en el seu incompassiu camí. Així ho mostra en el seu tercer monòleg, on explica obertament el seu pla d'assassinat, i exposa la intenció que té d'occir els fills.

> "Demanaré que els meus infants restin aquí [...] per tal d'occir amb engany la filla al rei. Perquè faré que vagin a portar uns regals, un vel subtil i una garlanda d'or trenat; i si ella pren l'adreç i se'l cenyeix entorn, tindrà una mala mort, ella i qui la toques: amb tals metzines els regals envescaré. Aquest assumpte, tanmateix, el deixo aquí. Ploro per l'acte que haig de dur a compliment des d'ara; i és que jo assassinaré els meus fills: no hi ha ningú que els pogués estalviar."[57]

Després del seu monòleg, la fetillera fa cridar Jàson, per posar en marxa la revenja. Aquesta, falsament penedida de les seves paraules prèvies, es disculpa, i demana que persuadeixi els governants de no exiliar els fills amb ella. Com a compensació, Medea enviarà en mans dels nens uns regals, que són realment enverinats i tenen com a propòsit occir la princesa.

[56] V. Eurípides, *Medea* [vv. 594-597]
[57] V. Eurípides, *Medea* [vv. 780- 795]

Quan Medea veu arribar el tutor amb els fills plora, ja que coneix el futur que els espera. Aleshores, apareix el missatger, que anuncia la mort de la princesa i del rei, a causa dels obsequis de Medea. Descriu la violenta mort detalladament:

> "[...] ha dit que sí al marit, i quan aquest i els fills tot just s'havien allunyat un xic, prenia el vel brodat i se'l tirava entorn i, la corona d'or posada sobre els blens, amb un mirall lluent s'arregla el pentinat, mentre somriu cap al reflexe inert de si.[...] Mes l'espectacle que ha seguit era horrorós: ha empal·lidit i, fent tentines, torna a anar enrere, tremolant, i a penes si és a temps de caure en el seient abans de tomballar. [...] fins que s'adona que li surt bromera blanca de la boca, que té els ulls desorbitats i que tota ella empal·lideix [...] El mal que l'atacava ho feia en doble front: la diadema d'or posada entorn del cap llançava un doll estrany de foc devorador, i els vels subtils, que eren obsequi dels teus fills, li consumien, mísera, la blanca carn. [...] I cau a terra, sucumbint a la dissort, i, tret dels pares, ja no la coneix ningú."[58]

De forma astuta, Wolf subverteix els fets hàbilment de manera que el lector entengui com es va arribar de la seva versió de la possible realitat al mite que proposa Eurípides. A la novel·la contemporània el personatge de Glauce és força diferent. La princesa de Corint és una noia malaltussa i demacrada que, a causa d'ocurrències traumàtiques de la infància, pateix una mena d'atacs d'epilèpsia, anomenats dins del llibre "desvanecimientos". L'encarregada d'intentar guarir aquesta condició és Medea, qui realment es preocupa per Glauce. La princesa no triga en formar un vincle d'amistat i d'admiració profunda amb la temuda estrangera. Per això, Medea regala un vestit blanc, nupcial, quan rep la nova del casament entre Jàson i la jove.

Un cop Medea ha estat expulsada, l'afligida Glauce decideix vestir-se amb l'obsequi i es llança al fons del pou del pati del palau. Aquesta versió dels fets no beneficia els enemics de Medea, principalment Acamant, qui, segons Leucó, és el responsable de la modificació de la realitat.

> "Acamante[...] Fue él quien dio la versión oficial de la muerte de Glauce: a la que todo el mundo tiene que atenerse so pena de muerte: Medea envió a Glauce un vestido envenenado, un horrible regalo de despedida, que cuando ella, la pobre Glauce, se puso le quemó la piel, de forma que, loca de dolor y buscando alivio, se precipitó al pozo."[59]

[58] V. Eurípides, *Medea* [vv. 1155-1195]
[59] V. Wolf, *Medea* [1996, pp. 191-192]

En aquest moment advertim de manera clara la finalitat que busca l'autora amb la seva adaptació. Wolf ha anat efectuant petites alteracions (com la malaltia de Glauce) que, un cop encontren els esdeveniments popularment coneguts del mite per la seva crueltat, convencen els lectors que la versió de Wolf és la realitat i la resta són maquinacions per convertir Medea en un monstre o, si més no, ens en fan dubtar.

Aleshores, la Medea d'Eurípides ha d'enllestir una última tasca abans de fugir de Corint: executar els fills. Malgrat les súpliques del cor i els infants alhora, la sinistra completa el seu pla i assassina els fills. Tot seguit arriba Jàson; massa tard, però. La veu del corifeu anuncia la tragèdia: "Els teus infants són morts: la mare els ha matat."[60]

Quan Jàson pretén entrar a la casa, apareix Medea al cel sobre un carruatge, amb els cadàvers dels fills a dins. Davant d'una dona furiosa, Jàson clama per la mort dels seus hereus. Medea ha resultat victoriosa amb seu pla venjatiu; ha aconseguit el seu objectiu: el patiment del marit traïdor. Finalment, anuncia el seu futur a Jàson: enterrarà ella mateixa els fills al recinte sagrat d'Hera Acrea, i tot seguit marxarà amb Egeu a Atenes.

Aquest últim fet, l'enterrament de la nissaga, és contat per Wolf seguint el seu patró de canvis apologètics. Dins la seva novel·la, Medea no assassina els seus fills. En canvi, després que ella els entregui a les sacerdotesses del temple d'Hera perquè se'n curin, el tropell de corintis, colèrics per la mort de la seva princesa, lapiden els innocents bessons. La protagonista, en comptes d'haver marxat en un místic carruatge, fa dies que ha estat exiliada.

A continuació trobem un últim capítol, del que una Medea embogida n'és narradora. Després d'anys subsistint a les muntanyes amb Lisa, la protagonista rep la notícia, per part d'una de les dones colquideses, que els fills que ella creia que estaven creixent i que algun dia serien grandiosos, van ésser assassinats poc després que ella fos bandejada. Però, la gentalla narra una versió dels fets fal·laç.

> "Qué dicen. Que yo, Medea, he matado a mis hijos. Que yo, Medea, quise vengarme del infiel Jasón. Quién lo creerá, me pregunto. Arinna dice: Todos."[61]

[60] V. Eurípides, *Medea* [v. 1309]
[61] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 197]

Aquest darrer capítol (i en especial aquest últim fragment) actua com a reflexió final de l'autora respecte a la seva opinió sobre la veracitat dels fets històrics i el poder de la veu dels poderosos i la veu popular a l'hora d'escriure la història.

Finalment, tots dos autors empren un mateix recurs per finalitzar les seves adaptacions. Ambdues obres acaben amb una exclamació al cel, als déus, on Jàson maleeix Medea, a la versió d'Eurípides, i Medea fa el mateix amb els seus enemics.

> "Zeus, sents això, com soc rebutjat, el tracte que rebo d'aquesta abominable, d'aquesta lleona assassina d'infants? Però en la mesura que és possible i en soc capaç, faig un lament i invoco els déus, posant els poders divinals per testimonis que has matat els meus fills i després em prives de tocar amb les mans i enterrar els seus cossos, que mai no havia d'haver engendrat, per veure'ls per tu destruïts."[62]

> "Qué me queda. Maldecirlos. Os maldigo a todos. Os maldigo especialmente a vosotros: Acamante. Creonte. Agameda. Presbón. Que vuestra vida sea atroz y miserable vuestra muerte. Que vuestros aullidos se eleven al cielo sin conmoverlo. Yo, Medea, os maldigo."[63]

[62] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 1405-1414]
[63] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 198]

5. Comparació del personatge de Medea

El propi caràcter de la protagonista és una de les grans diferències entre les obres dels dos autors. La Medea d'Eurípides ha passat a la història per ser una dona venjativa; ho és tant que arriba fins al punt d'assassinar els seus dos fills. En canvi, en la versió apologista de Christa Wolf, Medea perd la crueltat que tant la caracteritza, i passa de ser l'antagonista i culpable del crim, a la principal víctima. En aquest apartat esmento la manera en què els dos autors introdueixen la protagonista, la forma en què la representen i, finalment, faig una reflexió sobre la moralitat d'ambdues versions del personatge mític.

5.1. Introducció i descripció del personatge

Els dos autors presenten a Medea d'una manera distinta. En primer lloc, Eurípides, seguint l'estructura de la tragèdia grega, inicia l'obra amb un pròleg que, en veu de la dida, introdueix el context de l'obra i la situació de la protagonista. Explica el seu passat abans d'arribar a Corint, i el seu estat actual: es troba abatuda pel casament de Jàson, el seu marit, amb la princesa de la ciutat.

(parlant de Medea) "I jeu, dejuna, abandonat el cos a l'aflicció i marfonent-se en llàgrimes sense parar, d'ençà que sap com l'ha afrontat el seu espòs; i no alça els ulls enlaire, sempre cara avall el rostre [...] tomba el coll de neu i amb si mateixa plora el pare car, el seu país, la casa que deixà en venir aquí amb un marit que ara li porta deshonor." [64]

Aquesta cita en què se'ns presenta el personatge exhibeix una versió molt distant i força oposada a la figura coneguda popularment d'una Medea furiosa i venjativa, tal com es manifesta més endavant a l'obra. Però, aquest gran patiment justifica, davant l'audiència, la seva set de revenja, i guanya l'empatia i el suport dels espectadors.

Aquesta primera introducció de Medea té semblances amb la introducció que fa Christa Wolf. Al contrari d'Eurípides, Wolf comença la seva adaptació des de la perspectiva de Medea, amb els seus pensaments. En aquests podem veure alguns trets bàsics de la protagonista; però, el més important per l'autora i la part més significativa de la cogitació de Medea és sense cap

[64] V. Eurípides, *Medea* [v.v. 23-34]

dubte la gran melancolia que sent per la seva infància, la mare i la família, i la terra natal: la Còlquida. Aquest enyorament és molt similar a l'expressat per la dida en la segona meitat de l'anterior citació.

> "Sabías, madre, que se puede añorar un árbol, madre[...]."[65]

Wolf continua la seva novel·la dins del cap de la protagonista; però, en comptes d'expressar la seva nostàlgia, Medea narra els esdeveniments de la nit anterior, a una festa dins el palau de Creont. Per la seva manera d'actuar i relacionar-se, podem intuir alguns trets bàsics del personatge. Per exemple, el lector pot observar que Medea té un efecte encisador, tot i que sembla que és de manera no deliberada, davant els homes; tal com es veu quan, un cop a la festa, dos homes la cobegen i es barallen per ella. També es pot observar que és orgullosa i rancorosa, i que destaca amb facilitat:

> "[...] quería también dar una lección a Jasón, que toleró que me sentaran al final de la mesa, entre la servidumbre [...]"[66]
> "No me resultó difícil atraer la atención y reclamar respeto." [67]

Medea se sent alienada per les dones corínties, que la consideren inferior pel fet de ser estrangera. Aquest rebuig sembla ser recíproc, ja que fa l'efecte que Medea detesta la seva submissió respecte a llurs homes.

> "No soy ya una mujer joven, pero sigo siendo salvaje, eso dicen los corintios, para ellos es salvaje la que no da su brazo a torcer. Las mujeres de los corintios me parecen animales domésticos cuidadosamente amansados, me miran como a un fenómeno extraño [...]" [68]

Aquest distanciament entre corintis i estrangers, que són considerats salvatges i bàrbars, és un tema que aflora sovint a la trama, tant des de la perspectiva dels ciutadans de Corint com dels propis colquideses. Medea, filla del rei de la Còlquida i persona altiva, no es preocupa per adaptar-se a la societat coríntia i als seus costums (com fa Agameda, per exemple). Aquest és un dels diversos motius de la mala popularitat que conserva la protagonista entre la població de la ciutat.

---

[65] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 15]
[66] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 17]
[67] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 18]
[68] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 19]

> "Ya su forma de andar. Provocadora, esa es la palabra. La mayoría de las colquidenses andan así. [...] Pero hay que comprender también a las mujeres de los corintios cuando se quejan: ¿por qué tienen que andar unas extranjeras refugiadas, en su ciudad, con más arrogancia que ellas mismas?" [69]

> "Y no se recoge la rebelde cabellera como hacen las mujeres de Corinto después de casarse [...] Y recorre las calles como una tormenta y grita cuando está furiosa, y se ríe a carcajadas cuando está contenta." [70]

Malgrat tots dos autors veuen embogir la protagonista dins les seves obres, Eurípides, a diferència de Wolf, representa aquesta qualitat com un tret inherent al personatge des de l'inici de la tragèdia, quan escoltem la seva veu per primera vegada. Des de dins de casa, Medea clama plena de patiment i tristor. Ràpidament, aquests sentiments esdevenen iracunds, i Medea anuncia el futur pròxim que turmentarà la seva nissaga.

> "Ah remaleïts infants d'una mare odiosa, us desitjo la mort i al pare també, i a tota la casa la ruïna total." [71]

Eurípides exhibeix inicialment una Medea embogida i destrossada, qui no controla les seves emocions, i passa de les llàgrimes i els gemecs als crits colèrics en instants. Trobem una dona venjativa i cruel, que pretén matar Jàson i els fills; i no és el primer fet d'extrema immoralitat, quasi demoníac, que explica haver comès, també confessa l'assassinat del seu propi germà.

La Medea de Christa gaudeix d'una gran i sorprenent dissemblança respecte als trets popularitzats pel tràgic grec. Detectem dins dels segments inicials ben poc - si no res - del que esperaríem trobar d'una dona amb tan nefasta reputació. Wolf mostra a través d'un primer capítol extremadament subjectiu i personal poques característiques remarcables, gairebé cap prou impactant per fer-ne incís. Aquest fet en si mateix col·lideix amb la previsió que el lector comú ha traçat amb els seus coneixements previs del mite, l'autora s'aprofita de la inexorable comparació amb la tragèdia d'Eurípides per refermar el seu argument apologista durant el transcurs de la seva obra. La introducció de la novel·la presenta de forma clara la direcció que prendran tant l'argument com la protagonista en comparació amb el clàssic d'Eurípides.

---

[69] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 44]
[70] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 44]
[71] V. Eurípides, *Medea* [vv. 1113-114]

5.2. Moralitat del personatge

5.2.1. La cruel Medea euripidea

La immoralitat de les accions de la protagonista és el que principalment caracteritza la Medea d'Eurípides, fet que pren més rellevància si hom té en compte que va ser ell qui va popularitzar aquesta versió.[72] Una dona que trenca de manera complexa amb el rol de mare protectora amb què és designat el gènere femení, ja que no malvol els fills merament, sinó que la set de venjança adquireix més importància que el benestar dels infants. Tanmateix Medea es planteja la possibilitat de no ferir els nens; la decisió l'afligeix pregonament. Al final, ella esdevé tant la culpable com la víctima de les seves hòrrides accions.

> "¿Per noure el pare haig de causar-los mal a ells, si el que jo hi guanyo és redoblar els que em faig a mi? No ho haig de fer, sens dubte: adeu-siau els plans." [73]

Medea és impulsiva; les seves emocions guien la seva manera d'actuar. I, en aquest cas, el sentiment que la condueix a cometre tals crims és la set de venjança. Malgrat que l'audiència percep les seves accions com depravades i indecents ella les troba lícites. El conjunt d'assassinats queda justificat pel mal que li ha estat causat: la mort és l'escarment que mereixen Creont i la princesa per la seva complicitat, i Jàson, com a principal causant de la difamació, serà punit amb la pena més grossa: l'execució de la nissaga.

Un cop acomplida la primera part de la seva maquinació, quan ja són morts el rei i la seva filla, Medea reacciona de forma perversa. L'homicida mostra la seva crueltat que s'allunya clarament de la cerca de justícia inicialment introduida, i troba joia dins el patiment dels seus rivals.

> "I digues: ¿com han mort? El goig em doblaràs si és que han tingut la més terrible de les morts." [74]

Tot i que, en un principi, el turment que presenta Medea i la seva habilitat oratòria convencen al públic de la legitimitat dels seus actes i generen empatia en aquest, accions com aquesta

[72] V. Apartat 2.1
[73] V. Eurípides, *Medea* [vv. 1045-1050]
[74] V. Eurípides, *Medea* [vv 1134-1135]

revelen la veritable maldat de la protagonista. Ja no queda traça de l'aflicció de la dona ultrajada pel marit, i la ira i set de venjança són l'única motivació que posseeix la protagonista.

Però, la Medea que trobem en l'obra d'Eurípides és una dona trencada, consumida pel patiment i la fúria. Aquest tret d'humanitat que produeix compassió és alhora el que la converteix en un monstre. Darrerament, distingim una protagonista embogida, que rebutja el que és moral -i arriba a cometre el mal- perquè la seva inestabilitat emocional la porta a ser cegada per la venjança. Com a part del públic no podem impedir preguntar-nos: és Medea realment maligna i perversa o és la insanitat el que la fa actuar d'aquesta inexplicable forma?

5.2.2. La Medea innocent de Wolf

Wolf relata una història que difereix força del mite en què es basa Euripides; precisament la seva obra actua com a reflexió de la manipulació que pot patir la realitat i la veracitat dels mites. Per això, mostra una protagonista que, tot i compartir els trets bàsics que defineixen la d'Eurípides, s'hi oposa completament pels valors morals. Medea, en l'obra contemporània, manté la seva gran intel·ligència, el seu orgull i la seva supèrbia; però, perd la seva inhumanitat i demència -o així és en la major part de la novel·la.

En aquesta versió, Medea esdevé íntegrament la víctima dels fets que succeeixen. Tot i que les tràgiques morts de la princesa i els fills també hi tenen lloc, no n'és ella la culpable. En canvi, és injustament culpada pels crims en una conspiració política que acaba en la seva expulsió de la ciutat; és usada com a cap de turc. La mateixa cita de René Girard que empra Wolf per introduir el setè capítol expressa la conclusió que s'ha de treure del llibre:

> "Los hombres quieren convencerse de que sus males vienen de un único responsable, del que será fácil deshacerse."[75]

La Medea de Wolf regeix les seves accions d'acord amb uns valors moderns, més similars als del lector. Es preocupa pel seu poble i per la justícia; s'oposa al regnat de dos reis (del seu para Aetes i el rei Creont). I, malgrat que és impulsiva, no l'ha consumit l'odi, sentiment que cega tot judici moral a la versió euripidea.

[75] V. Wolf, *Medea* [1996, p. 135]

6. Conclusions del treball

Aquest treball va néixer fonamentat sobre la idea vaga que jo tenia en un inici sobre el que era una comparació analítica. No pretenia extreure unes conclusions pròpies més enllà del fet que totes dues propostes representaven moments similars d'un mateix mite amb diferències clares. Per això, originalment, només enumerava els fets coincidents i divergents entre ambdues obres, sense relacionar-los. A mesura que avançava, vaig adonar-me d'aquesta incongruència i vaig canviar el focus del treball -o més aviat el de la comparació- cap a una vessant més reflexiva. I, tot i que soc conscient que encara queden restes d'aquest enfocament inicial en alguns punts, els que -considero jo- són més importants van ser reescrits amb aquest objectiu en ment.

A primer cop d'ull les dues versions semblen ser oposades, i, en gran part, és veritat. Les diferències són òbvies: des de les protagonistes, divergents i força antitètiques, als fets claus que caracteritzen el mite i que varien entre les dues versions. Aparentment trobem una obra original, que embruta la reputació d'aquest personatge mític i la converteix en una terrible criminal, i una altra de subseqüent, que busca corregir els efectes d'aquesta primera obra i desculpabilitzar Medea. Però, un cop t'endinses en la novel·la de Wolf, aquesta impressió inicial s'esvaeix i te n'adones que l'objectiu d'aquesta adaptació no només és sorprendre el lector per l'alteració que proposa, sinó que en té un altre força més intricat i complex.

A partir de la contraposició entre els personatges he estat capaç de reflexionar sobre l'efecte del context històric i social dels autors en llurs adaptacions, fet que esdevé evident quan prenem en compte la distància temporal de publicació, de quasi dos mil cinc-cents anys (431 aC i 1996). S'aprecia amb facilitat la misogínia de la Grècia clàssica que, inicialment dissimulada per la presència d'una protagonista femenina i contundent, és força notòria a l'hora de comparar la importància dels personatges secundaris femenins, que semblen ser inexistents dins la tragèdia d'Eurípides i, contràriament, diversos en la novel·la de Wolf (Glauce, Agameda i Lisa). Però, és cert que Eurípides dona una fondària psicològica a Medea -i també a Fedra, Electra, Hècuba i altres dels seus personatges- que no era usualment proporcionada a les dones dins la literatura i resulta força trencadora.

La comparació entre aquestes dues obres, especialment respecte al contingut, és més substanciosa -i, diria, només possible- quan es compara la versió de Wolf amb la d'Eurípides, i no de l'altra banda. Això és degut al fet que l'autora moderna pren l'adaptació clàssica com a model per efectuar algunes alteracions. Tots dos autors canvien la versió popularitzada del mite dins llurs respectiu temps, i se n'aprofiten; Eurípides afegeix l'assassinat dels infants per augmentar el dramatisme, i, en canvi, Wolf desculpabilitza Medea -que era maligna per la pervivència en el temps de l'obra euripidea- a través de petites variacions que van agafant importància a mesura que avança la novel·la. Les tergiversacions que efectua tenen una finalitat, a més de literària, quasi filosòfica, ja que permeten llegir la seva adaptació com una crítica social, destinada a demostrar la diferència entre allò que es creu que és cert de forma popular, sovint fal·lècies beneficioses produïdes per aquells que sostenen el poder (en aquest cas la versió d'Eurípides), i els fets reals. Per això, més enllà de les diferències superficials entre totes dues protagonistes, ambdues són una mateixa Medea arcaica que, tot i ser fictícia, arriba a nosaltres de manera esbiaixada i completament desfigurada. El que pretén fer Wolf amb la seva Medea és mostrar una altra possibilitat que, a ulls de l'autora -i del lector modern-, sembla força més plausible que la de la tragèdia clàssica. Però, no busca que considerem que el que diu és cert, sinó fer reflexionar sobre la veracitat dels fets històrics i proposa una necessitat de revisió d'aquests.

Les diferències que trobem entre els esdeveniments només són un vehicle per transmetre el seu missatge. I tant la força com el valor literari de la novel·la de Wolf es troben aquí, en l'hàbil manera amb què, a través de petits canvis, contraargumenta els coneixements del lector i el fa dubtar.

Així doncs, Wolf se serveix de la seva agudesa a l'hora de redactar per crear una obra que seria força interessant per si sola, gràcies a la inexorable comparació amb la gran Medea del clàssic, però que a més amaga de manera subtil un comentari social i una proferta de reexaminació de la nostra història.

7. Bibliografia

Llibres:

-Eurípides (2019) *Medea,* trad ad. Almirall, J. . Barcelona. Editorial Alpha. I fragment citat de la introducció de Montserrat Reig.

-Wolf, C. (1996) *Medea.* Buenos aires. El cuenco de plata.

-Hesíode, trad. Cuartero, F. (1978) *Teogonia.* Barcelona. Adesiara.

-Janer Torrens, A. (2020) *Mitologia per a profans.* Barcelona. Publicacions Abadia de Montserrat.

-García, C. (2007) *Introducción a la mitología griega.* Madrid. Alianza.

-Humbert, J. (2017) *Mitología griega y romana.* Barcelona. Editorial Gustavo Gili.

-Lesky, A. (1966) *La Tragedia Griega*. Barcelona. Editorial Labor, SA.

-March, J. (1998) *Diccionario de mitología clásica.* Barcelona. Crítica, cop.

Pàgines web:

-Slavitt, D.R. (1998). *Revenge Fantasy* [en línia] <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/98/06/14/reviews/980614.14slavitt.html?simple=True> (cons.: 30.5.2021)

-Encyclopedia World Biography. *Euripides Biography* [en línia] <https://www.notablebiographies.com/Du-Fi/Euripides.html> (cons.: 18.4.2021)

-Epitomeclasica. *Eurípides: Medea* [en línia] <http://epitomeclasica.blogspot.com/2012/12/euripides-medea.html> (cons.: 30.5.2021)

-Imaginario, A. (2020). *Tragedia griega* [en línia] <https://www.significados.com/tragedia-griega/> (cons.: 30.5.2021)

-The Book Binder's Daughter (2016). *Review: Medea—A Modern Retelling by Christa Wolf* [en línia] <https://thebookbindersdaughter.com/2016/11/29/review-medea-a-modern-retelling-by-christa-wolf/> (cons.: 17.4.2021)

-UB. (1999). *Wolf, Christina* [en línia] <http://www.ub.edu/cdona/lletradedona/medea-stimmen> (cons.: 30.5.2021)

-Torres, C. (2018). *Christa Wolf* [en línia] <http://www.visat.cat/literatura-universal-catala/cat/autor/244/christa-wolf.html> (cons.: 25.6.2021)

-Spartacus Educational. *Christa Wolf* [en línia] <https://spartacus-educational.com/Christa_Wolf.htm> (cons.: 25.6.2021)

-Horsley, J. *CHRISTA WOLF* [en línia] <https://www.fembio.org/english/biography.php/woman/biography/christa-wolf/> (cons.: 25.6.2021)

Documents:

-Stevens, P. T. (1956). *Euripides and the Athenians.* Vol. 76. Disponible en https://www.jstor.org/stable/629555?seq=1.

-Bolumburu Perl, B. (2009). *La transfiguración histórica del mito de Medea: de Eurípides a Christa Wolf.*

-Blackwell Companion. (2005). *A Companion to Greek Tragedy*. Australia. Blackwell Publishing.

-Martínez, E. (2012) *El mito de Medea en las letras hispanas (siglo XIII-XVII).* Universidad de la Rioja.

-Morrison, J.S (1961) *The Greek Heroes.*

-Boyle, A. (2014) *Introduction: Medea in Greece and Rome*. Cambridge University Press.

-Bridge, H. (2004) *Christa Wolf's Kassandra and Medea. Continuity and Change.*

-Alsina, J (1958) *Studia euripidea III. El problema de la mujer en Eurípides.* Helmántica. 1958, volumen 9, n.º 28-30. Pàgines 87-131. D

-cambridge companion
-duckworth companion